

DOI: 10.7596/taksad.v7i2.1486

Citation: Turkan, Z., & Özbek, Ç. (2018). Lefkoşa Tarihi Kent Dokusunda “Selimiye Meydanı”. Journal of History Culture and Art Research, 7(2), 430-443. doi:<http://dx.doi.org/10.7596/taksad.v7i2.1486>

Lefkoşa Tarihi Kent Dokusunda “Selimiye Meydanı”

“Selimiye Square” Within the Historical City Texture of Nicosia

Zihni Turkan¹, Çimen Özbek²

ABSTRACT

Selimiye Square, placed in the historical Selimiye neighborhood within the walled city of Nicosia, has become an important center, shaped with the architectural heritage of different cultures throughout the history of Cyprus. The creation of the square began with the building of the St. Sophia Cathedral of the Lusignan Period, at the beginning of the 1200s, and it developed as a religious center with the addition of St. Nicholas Church and the Archbishopric right after. Although not much development in the texture, a guest house built for travelers and pilgrims (The Venetian House) and the meeting place built for the priests of the cathedral (Chapter House), continued the process of creation of the square and the religious quality of the texture. During the Ottoman Period, which was an important era for the historical urban texture of Nicosia, Turkish Architecture, a new architectural style, was added to the surroundings of Selimiye Square. St. Sophia Cathedral was turned into a mosque with the addition of minarets, the Archbishopric and the building next to it were turned into Traditional Turkish Houses with alterations and additions, and St. Nicholas Church was turned into Bedesten (covered bazaar). With the addition of Sultan Mahmut Library and the Big and Small Medrese (madrasah), educational and business functions were added to the religious center; thus the creation of a historical environment and the boundaries of the square became clarified. The boundaries of the square were completed during the British Period with the construction of houses towards the west of the square and it gained the identity of a meeting place for the social activities of the city. During this period, the square was opened for vehicle traffic, and its texture, its religious and business center character were preserved. The periods of the Republic of Cyprus and the following Cyprus Turkish Administration years were a stagnant period for the creation and development of the square. During this period, the square was used as a place of ceremonies with the erection of the Fighters Monument in the east of the library. The buildings around the square underwent functional changes during the TRNC period, from 1983 to today, but the texture preserved its importance with its religious, educational, and business activities. With the new arrangements in 2001 within the scope of the pedestrianization project, an important meeting place was created for the social activities of the city. Thus, becoming an important center for the tourism and social life of the city with the mosque, cultural center, museum, folk arts atelier, restaurants, and bars, which all exist within this historical texture.

Keywords: Cyprus, Nicosia, Historical texture, Selimiye Square.

¹ Doç. Dr. Yakın Doğu Üniversitesi, Lefkoşa / Kıbrıs. E-mail: zihni.turkan@neu.edu.tr

² Öğr. Göv. Yakın Doğu Üniversitesi, Lefkoşa / Kıbrıs. E-mail: cimen.ozburak@neu.edu.tr

Öz

Lefkoşa Suriçi'nde, tarihi Selimiye Mahallesi'nde yer alan Selimiye Meydanı; Kıbrıs'ın tarihindeki farklı kültürlerin mimari mirasları ile biçimlenen önemli bir merkez olmuştur. Lüzinyanlar Dönemine ait St. Sophia Katedrali'nin, 1200'lü yılların başında burada inşa edilmesiyle başlayan meydan oluşumu, hemen sonrasında St. Nicholas Kilisesi ve Başpiskoposluk Binasının eklenmesi ile buranın bir dini merkez olarak gelişmesini yönlendirmiştir. Venedikliler Döneminde, dokuda fazla bir gelişme olmamakla birlikte, seyyahlar ve hacılar için yapılan misafirhane binası (Venedik Evi) ve katedralin rahipleri için yapılan toplantı binası (Chapter House), dokunun dini merkez niteliği ile meydanın oluşum sürecini devam ettirmiştir. Lefkoşa tarihi kent dokusunun gelişimi için önemli olduğundan, Selimiye Meydanı için de bir değişim dönemi olan Osmanlı Döneminde, Selimiye Meydanı çevresine yeni bir mimari olan Türk Mimarisi kazandırılmıştır. St. Sophia Katedrali, eklenen minarelerle camiye, Başpiskoposluk binası ve yanındaki bina, tadilat ve ilâvelerle Geleneksel Türk Evi'ne, St. Nicholas Kilisesi de Bedesten'e dönüştürülmüştür. Sultan Mahmut Kütüphanesi ile Büyük ve Küçük Medrese binalarının dokuya eklenmesiyle de dini merkeze eğitim ve ticaret işlevleri de katılmış; böylece tarihi çevre oluşumu ve meydan sınırları belirginleşmeye başlamıştır. İngiliz Döneminde, meydanın batı yönüne inşa edilen konutlarla meydan sınırları tamamlanmış ve kentin sosyal etkinlikleri için toplanma alanı kimliğini kazanmıştır. Bu dönemde meydan, araç trafiğine açılmış, çevre dokusu, dini ve eğitim merkezi özelliğini korumuştur. Kıbrıs Cumhuriyeti ve sonrasındaki Kıbrıs Türk Yönetimi Dönemleri, meydan oluşumu ve gelişimi için durgun bir dönem olmuştur. Bu dönemde, kütüphanenin doğu tarafına inşa edilen Mücahitler Anıtı ile meydan, tören alanı olarak da kullanılmıştır. 1983 yılından günümüze kadar olan KKTC Döneminde, meydan çevresindeki yapılar işlev değiştirmiş, fakat doku yine dini, ticari ve eğitim faaliyetleri ile önemini korumuştur. Yayalaştırma projesi kapsamında 2001 yılında meydanda yapılan yeni düzenleme ile kentin sosyal etkinlikleri için önemli bir buluşma alanı oluşturulmuş, tarihi dokuda yer alan cami, kültür merkezi, müze, halk sanatları atölyesi, lokanta, bar gibi işlevlerle de kentin turizmi ve sosyal yaşamı için önemli bir merkez olarak yaşam bulmuştur.

Anahtar kelimeler: Kıbrıs, Lefkoşa, Tarihi Doku, Selimiye Meydanı.

GİRİŞ

Kıbrıs'ın zengin tarihi geçmişi, özellikle adanın kent merkezlerinde halen önemini koruyan ve bünyelerinde farklı kültürlerle ait eserleri barındıran mimari dokuların oluşumuna neden olmuştur. Kıbrıs'taki farklı uygarlıkların izleri olan mimari eserlerle biçimlenen bölgesel doku parçalarının birleşiminden oluşan tarihi kent dokularında, Bizans Dönemine (395-1191) ait kalıntılara rastlanmasına rağmen, ilk eserler, genellikle Lüzinyanlar Dönemi ile tarihlenmektedir (Balkan, 1998:50). Doku gelişimi ise adadaki sonraki tarihi dönemlere ait (Venedik, Osmanlı, İngiliz, Kıbrıs Cumhuriyeti ve sonrası) eserlerin katkılarıyla sürmüş ve günümüzdeki halini almıştır.

Çevresel oluşumların biçimlendirdiği; kimlik kazandırdığı meydanlar, insanların toplanma, buluşma alanları, siyasi, sosyal, ticari ve kültürel faaliyetlerin gerçekleştiği alanlar olarak, kent yaşamının önemli açık mekânlarıdır. Adanın tarihinde hep başkent olan Lefkoşa'nın Suriçi tarihi kent dokusunda yer alan Selimiye, Sarayönü, Asmaaltı, Girne Kapısı meydanları da çevre dokularına ait mimari eserlerle birlikte oluşumlarından itibaren Lefkoşalılarının anılarındaki birçok olaya tanıklık etmişler ve günümüze değin bu önemli işlevlerini sürdürmüşlerdir. Çalışmamızın konusunu teşkil eden ve Lefkoşa'nın kent merkezi Suriçinde yer alan Selimiye Meydanı'nın oluşumu, Lüzinyanlar Dönemine (1191-1489) ait St. Sophia

Katedrali'nin inşası ile dini bir merkez olarak başlamış ve sonraki tarihi dönemlere ait çevresel gelişimi ile tamamlanarak başkentin önemli bir tarihi doku parçası olmuştur.

Araştırmamızda, Selimiye Meydanı'nın, tarihi süreçteki oluşumunu ve gelişimini irdeleyip, meydanın Lefkoşa'nın günümüz tarihi kent dokusundaki yerini ortaya koyacağız.

Bu amaçla, Selimiye Meydanı ve çevresinin oluşumuna dair en eski tarihi dönemle tarihlenen yapılardan itibaren, sonraki dönemlerdeki mimari eserlerin, dokudaki değişim ve gelişime katkıları ve günümüze değin doku oluşumu, detaylı olarak incelenmiştir.

Çalışma, Lüzinyanlar Döneminden itibaren Selimiye Meydanı ve çevresine ait kaynak araştırmaları yanı sıra, yerinde gerçekleştirdiğimiz inceleme ve gözlemlerle pekiştirilerek sürdürülmüş; dokuya ait tarihi ve güncel görsellerle de desteklenerek meydanın doku oluşumu ortaya çıkarılarak belgelenmiştir.

Araştırmamızın, Lefkoşa tarihi kent dokusu genelinde, Selimiye Meydanı ve çevresi hakkında yapılacak diğer çalışmalar için ışık tutacak bir kaynak teşkil edeceği inancındayız.

SELİMİYE MEYDANI VE ÇEVRESİNİN OLUŞUMU VE GELİŞİMİ

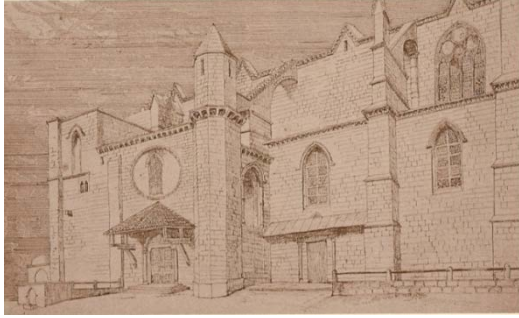
Lefkoşa'nın tarihi kent dokusunu bünyesinde barındıran suriçi, kentin tarihindeki farklı kültürlere ait birçok eserle, adanın geçmiş dönemlerini sergileyen bir açık hava müzesi şeklindedir. Tarihi suriçinde, geçmişten günümüze ulaşan, her biri bir Hıristiyan azizinin veya bir Türk paşasının adını taşıyan yirmiüç adet mahalle yer almaktadır (Hikmetağalar, 1996:143). Selimiye Meydanı da Selimiye Mahallesi'nde yer almaktadır. Dini yapılar ve din adamlarının ikametgâhları temelinde oluşan Selimiye Mahallesi (Bağışkan, 2005:349), Lefkoşa'nın her farklı tarihi döneminde önemini korumuştur. Selimiye Meydanı ve çevresinin oluşumu ile gelişimini, şu kronolojik sırayla izleyebilmekteyiz:

Lüzinyanlar Dönemi (1191-1489)

Kıbrıs'ta Lüzinyanlar Dönemi, 1191 yılında, Fransız asıllı Kudüs Kralı Guy de Lusignan'ın, Kıbrıs Lordu sıfatıyla adaya gelmesi ile başlamaktadır (Gunnis, 1973:14, 15; Newman, 1940:105). Bu dönemde Lefkoşa başkent olarak seçilmiş ve ülke gelirlerinin büyük bölümü, kentin imarı için harcanmıştır. Lefkoşa, görkemli dini yapıları, büyük sarayları, manastırları ile ününü batı ülkelerine kadar yaymıştır. Bu dönemde, Lefkoşa'da ikiyüzelli adetten fazla kilise olduğu söylenmektedir (Gürkan, 2006:115).

Selimiye Meydanı'nın oluşumu, Lefkoşa'nın en büyük dini yapısı (baş kilise) olan St. Sophia Katedrali'nin inşası ile başlar. Katedral (1208-1326), günümüzdeki Selimiye Meydanı'nın güneyinde, Fransa'da bulunan Notre Dame of Paris'in benzeri olarak, Gotik tarzda inşa edilmiştir. İnşası, 1319 yılında tamamlanmış ve 5 Kasım 1326 tarihinde, kutsanarak ibadete açılmıştır (Gürkan, 1996:69). Lüzinyan kralları, Kıbrıs Kralı tacını burada giymişler, bazı Lüzinyan Kralları ile birçok Latin din adamları da katedrale gömülmüşlerdir (Şekil 1). Katedralin kuzey yönünde, günümüzde güney cephesi meydan tarafında olan Latin Başpiskoposluğu binası, 1329 yılında inşa edilmiştir (Anonim, 1982:33), (Şekil 2). St. Sophia Katedrali'nde görev yapan başpiskoposların ikamet etmesi için yapılan bina, Selimiye Meydanı'nın oluşumuna katkı sağlayan tarihi çevreye ait ikinci yapı olmuştur. Yapının güney (meydan) cephesinde, Gotik kemerli çift kanatlı bir kapı, Gotik kemerli bir pencere ve Lüzinyan kral ailelerine ait armalar, batı cephesinde üst kat güney yanında ise taştan yapılmış Gotik kemer bulunmaktadır. Katedralin hemen güneybatı yanında, XIV. yüzyılda, Bizans kalıntıları üzerine Gotik tarzda bir kilise yapısı (St. Nicholas) daha inşa edilmiştir (Şekil 3). Kilisenin Katedrale bakan kuzey kapısı üzerindeki sövede Orta Çağın asil ailelerine ait armalar bulunmaktadır (Anonim, 1978:6).

Bu döneme ait üç dini bina ile başlayan ve gelişim sürecine giren Selimiye Meydanı oluşumu, Lefkoşa'nın önemli bir dini merkezi olarak da yaşam bulmuştur.

Şekil 1. St. Sophia Katedrali Gravürü
(Severis, 2003'den)

Şekil 2. Latin Başkopsluğu Binası
(Z. Turkan – 2018)

Şekil 3. St. Nicholas Kilisesi (Z. Turkan – 2018)

Venedikliler Dönemi (1489-1570)

Venedikliler Döneminde, adada toplanan vergilerin üçte ikisinin devlet geliri olarak Venedik'e gönderilmesi ve askeri harcamalar dışında Kıbrıs'a hiçbir harcama yapılmaması nedeni ile bu dönem Kıbrıs için bir çöküş, yıkım dönemi olmuştur. Venedikliler, dıştan gelebilecek saldırılara karşı daha çok savunmaya önem vermişler ve Lefkoşa'yı çevreleyen Lüzinyan surlarını yıkıp, günümüzdeki surları inşa etmişlerdir (Gürkan, 1996:75). Meydan oluşumuna ait ilk yapısı olan St. Sophia Katedrali, bu dönemde de kentin en büyük kilisesi olarak önemini korumuş, ancak yaşanan iki deprem nedeni ile de hasar görmüştür. Katedralin kuzeyindeki Latin Başpiskoposluğu Binası, Venedikliler Döneminde de başpiskoposların sarayı olarak kullanılmıştır.

Katedralin güney batısında yer alan St. Nicholas Kilisesi, bu dönemde Ortodokslar tarafından Metropolit Binası olarak kullanılmıştır (Bağışkan, 2005:361). Yine bu dönemde, katedralin güney doğu köşesinde, katedraldeki rahiplerin toplantı yeri olarak tahmin edilen, kesme taştan iki katlı bir yapı (Chapter House) yapılmıştır. Yapının Gotik kemerli kapısı ve üst katında Gotik kemerli pencereleri bulunmaktadır (Gürkan, 2006:124). Selimiye Meydanı'nın tarihi çevre oluşumuna katkı yapan diğer bir tarihi eser, meydanın doğu yönünde yer alan Venedik Evi'dir (Şekil 4). XV. yüzyılın ikinci yarısında, kente gelen seyyahların ve hacıların konaklaması için misafirhane olarak inşa edilen yapı, kesme taştan yapılmış, iki katlı ve avluludur (Hakeri, 1992:345).

Bu dönemde, katedral çevresine eklenen yapılar, tarihi çevre oluşumuna katkı yapmış, Selimiye Meydanı için de çevre sınırları oluşmaya başlamıştır.

Şekil 4. Venedik Evi (Ç. Özburak - 2018)

Osmanlı Dönemi (1571-1878)

Kıbrıs'ta üçyüz yılı aşkın bir süre devam eden Osmanlı Döneminde, Lefkoşa yine başkent olarak önemini korumuştur. Kent, adanın idari merkezi olması yanı sıra ticari merkez olarak da gelişim göstermiştir (Turkan, 2010:284). Bu dönemde Lefkoşa'da Türk Mimarisi karakteristiklerinde inşa edilen camiler, hanlar, hamamlar, çeşmeler ve evler, günümüze kadar gelerek tarihi kent dokusuna damgasını vuran kültür varlıklarımızı oluşturmuşlardır (Anonim, 1982:vi).

Selimiye Meydanı, Osmanlı Döneminde de dini bir merkez olarak gelişimine devam etmiştir. Meydanın ilk oluşum ögesini oluşturan St. Sophia Katedrali, çan kulelerine inşa edilen iki adet minare ile camiye çevrilmiş ve ismi de Ayasofya Camii olmuştur (Aslanapa, 1975:5; Atun, 1999:351). Beş büyük kapısı bulunan camiye, doğu cephesinde bir kapı (Aziziye Kapısı) daha eklenmiş, batıdaki bahçesine de sekiz sütunla taşınan sekizgen örtülü bir şadırvan yapılmıştır. Ayasofya Camii Osmanlı Döneminde, Lefkoşa'nın olduğu gibi adanın da en büyük camisi olarak hizmet vermiştir (Şekil 5).

Caminin hemen güney yanında bulunan Ortodoks Metropolit Binası (St. Nicholas Kilisesi), işlev değiştirerek ticari yapı (çarşı) haline getirilmiş ve Bedesten (Hasol, 1993:75) ismini almıştır (Bağışkan, 2005:361; Gürkan, 1996:79), (Şekil 6). Caminin kuzey yönündeki Latin Başpiskoposluk Sarayı, Kadı Menteş Efendi tarafından tadil edilmiş, üst katı iki metre yükseltilerek tepe pencereleri açılmış, eklenen cumba ve diğer karakteristiklerle Geleneksel Türk Evi'ne dönüştürülmüştür (Dağlı, 1999:61). Bina, Kadı Menteşoğlu Konağı ismi ile Kadı Konağı olmuştur. Konağın doğu yönünde bitişiğinde bulunan zemin katı sivri kemerli yapı da bu dönemde inşa edilen üst katı ile Türk Evi karakteristiklerine sahip bir konak olarak düzenlenmiştir. Her iki konağa birden Küçük Mehmet Binaları ismi de verilmiştir (Şekil 7). Kadı Menteşoğlu Konağı'nın hemen kuzey yanında, İdadi Sokak'ta, Küçük Medrese'ye ait çeşme de Osmanlı Dönemi eseri olarak yer almıştır. 1827/28 yıllarında, Kıbrıs Valisi Ali Ruhi Efendi tarafından yaptırılan çeşme, Küçük Medrese veya Ali Ruhi Efendi Çeşmesi olarak anılmaktadır (Anonim, 1982:39; Turkan, 2016:483). Kesme taştan, kare planlı, hazneli ve üzeri kubbeli olarak inşa edilen çeşmenin güney cephesi, sivri kemer içinde yazıt, musluk ve yalaktan meydana gelmektedir (Şekil 8).

Bu dönemde, Selimiye Meydanı tarihi dokusunun oluşumunda önemli katkısı olan diğer bir yapı, Sultan II. Mahmut Kütüphanesi'dir. Caminin doğusundaki kapının karşısında, 1829 yılında inşa edilen kütüphane, kare planlı ve üzeri kubbe örtülüdür (Şekil 9). Doğusunda, giriş bölümünü oluşturan iki kubbeli revakı bulunmaktadır (Aslanapa, 1975:11; Turkan, 2016:485).

Bu dönemde yapılan eğitim yapıları da meydan ve çevresinin oluşumu için önemli olmuştur.

Kadı Menteşoğlu Konağı'nın batı, günümüzdeki meydanın kuzeybatı yönünde, kesme taş malzeme ile üç katlı ve büyük bahçeli Rüştüye Binası inşa edilmiştir. Günümüzdeki meydanın doğu yönünde, Kıbrıs Valisi Ali Ruhi Efendi tarafından, Sultan Mahmut Kütüphanesinin hemen yanına da Büyük Medrese inşa edilmiştir (Anonim, 2007:76). Osmanlı Döneminin bu iki önemli eğitim kurumunun yapıları, günümüze gelememiştir.

Osmanlı Dönemi, Selimiye Meydanı ve çevresinin oluşumu için önemli bir dönem olmuştur. Bu döneme kadar görülen mimari tarzlara karşın gerek mevcut yapılarda gerçekleştirilen değişiklikler, gerekse yeni inşa edilen yapılarla Türk Mimari eserleri dokuya yerleşmiştir. Sultan Mahmut Kütüphanesi, Geleneksel Türk Evi karakterindeki Kadı Menteşoğlu Konağı, Küçük ve Büyük Medreseler, tarihi çevre oluşumuna katkı sağlamış ve yapılar arasında kalan alan da meydan işlevi ile biçimlenmeye başlamıştır (Şekil 10).

Şekil 5. Selimiye Camii (St. Sophia Katedrali) - 1878

(J. Thomson'dan)

Şekil 6. Bedesten (St. Nicholas Kilisesi) - 1878

(J. Thomson'dan)

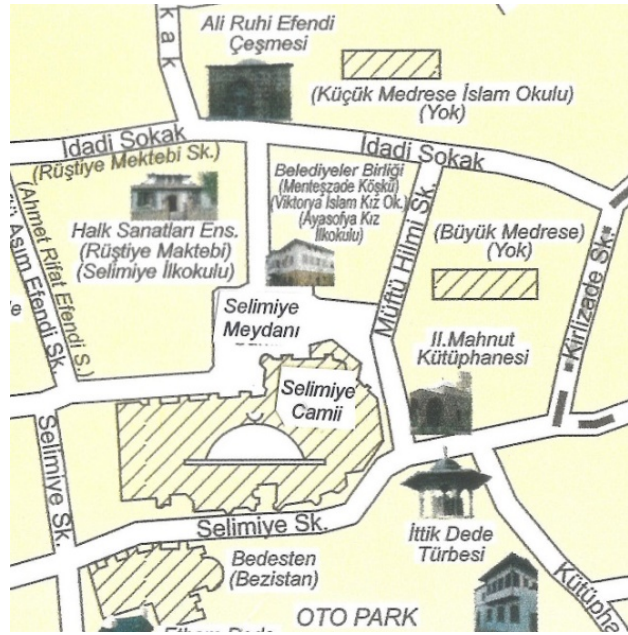

Şekil 7. Kadı Menteşoğlu Konağı ve Doğu Yanındaki Konak (Küçük Mehmet Binaları)

(Ç. Özburak - 2018)

Şekil 8. Ali Ruhi Efendi Çeşmesi (Ç. Özburak-2018) **Şekil 9.** Sultan Mahmut Kütüphanesi (Ç. Özburak-2018)

Şekil 10. Selimiye Meydanı ve Çevre Dokusu Krokisi
(Hrt. Müh. Halil Giray'dan)

İngiliz Dönemi (1878-1960)

İngiliz Dönemi, Kıbrıs için bir değişim ve refah dönemi olmuştur. Bu değişimi başkent Lefkoşa'da, motorlu araçların ilk olarak bu dönemde adaya gelmesi ile suriçinde yapılan araç yollarıyla görmekteyiz (Balkan, 1998:106; Turkan, 2008:9).

Ayasofya Camii ve Bedesten, bu dönemde tamir görmüş, caminin ismi de 13.08.1954 tarihinde, Kıbrıs Müftüsü'nün emriyle, Selimiye Camii olarak değiştirilmiştir (Bağışkan, 2005:99). Bedesten, uzun süre buğday deposu olarak kullanıldıktan sonra, XX. yüzyılın başında fonksiyonunu yitirmiş ve 1930'lu yıllarda, Evkaf İdaresi tarafından ambar olarak kullanılmıştır (Bağışkan, 2005:361). Meydanın kuzey yönünde bulunan Venedik Dönemi'nden kalan ev, Taş Eserleri Müzesine dönüştürülmüştür. Bir eğitim yapısı olan Büyük Medrese, yıkıldığı tarih olan 1934 yılına kadar yoksullar yurdu olarak kullanılmış ve sonra da yerine, Evkaf İdaresi tarafından önü sundurmali, sıra odalardan oluşan bir din okulu inşa edilmiştir (Şekil 11). Kadı Menteşoğlu Konağı, 1878-1924 yılları arasında, İngiliz yönetimi Genel Sekreter'inin ikametgâhı olarak kullanılmış; 1925 yılından itibaren de okul olarak (Ayasofya Kız İlkokulu) işlevlendirilmiştir. Binanın daha sonra da çeşitli seviyelerdeki okul işlevi, 1979 yılına kadar sürmüştür (Bağışkan, 2005:365). Konağın

karşısında bulunan üç katlı Rüştiye Binası, 1897 yılında yıkılarak yerine yine okul binası (İdadi) yapılmıştır. Tek katlı bina, günümüzde Halk Sanatları Derneği olarak kullanılmaktadır. Bölge sakinlerinden edindiğimiz bilgilere göre, 1920-1940 yılları arasında meydanın batı yönüne, bir sıra halinde, bitişik nizamda, iki katlı üç adet konut inşa edilerek, meydanın batı sınırı tanımlanmıştır (Şekil 12). İngiliz Dönemi'nde, bölgede artan ticari faaliyetler nedeni ile meydan alanı da trafiğe açılmıştır.

Kıbrıs'ın İngiliz Dönemi'nin sonu olan 1960 yılına kadar bölgedeki tarihi çevrenin oluşumu ile Selimiye Meydanı biçimlenerek kimlik kazanmıştır. Bu dönemde, Selimiye Mahallesi'nin Lefkoşa'nın dini bir merkezi olması yanı sıra, Selimiye Meydanı da meydan kimliği ile birçok sosyal etkinliğe ev sahipliği yapmıştır.

Şekil 11. Sundurmali Sıra Odalar - Din Okulu (Ç. Özburak - 2018)

Şekil 12. Meydanın Batı Cephesindeki Konutlar (Ç. Özburak - 2018)

Kıbrıs Cumhuriyeti Dönemi ve Sonrası (1960-1964; 1964-1983)

Kıbrıs'ta 1960 yılında, Türk ve Rum toplumlarının ortaklığına dayalı olarak Kıbrıs Cumhuriyeti kurulmuştur. Ancak kısa bir süre sonra başlayan toplumlararası siyasi anlaşmazlıklar ve sonrasındaki silahlı çatışmalar neticesinde, bu yönetimin ömrü uzun olmamıştır. Bu dönemde, Selimiye Meydanı ve çevresinde önemli bir değişim olmamıştır.

1964 yılı başında, Kıbrıs Cumhuriyeti tek taraflı bir yönetime dönüştürülmüş, adadaki Türkler kendi yönetimlerini oluşturmuşlardır. Bu yönetsel değişimle birlikte, Türklerin ve Rumların yerleşim bölgeleri de ayrılmıştır. Bu kapsamda başkent Lefkoşa da bir yeşil hat ile ikiye bölünmüş, Selimiye Meydanı ise Türk

kesiminde kalmıştır. Meydan ve çevresi, 1964 yılından sonra da Selimiye Camii'nin kentin en büyük camisi olması nedeniyle yine önemini sürdürmüştür. Kadı Menteşoğlu Konağı'nın, eğitim işlevi ile okul olarak kullanımı devam etmiş, Büyük Medrese yerine inşa edilen yapı, yoksullar yurdu olarak kullanılmıştır.

Kıbrıs Cumhuriyeti sonrasında, meydan dokusuna ilk eklenen yapı, Mücahitler Anıtı olmuştur (Hakeri, 1992:268). 1967 yılında, Sultan Mahmut Kütüphanesi'nin kuzeyine konumlandırılan anıt, buranın askeri tören alanı olarak da kullanılmasına neden olmuştur (Şekil 13).

Bu dönemdeki olumsuzluklar ve olanaksızlıklar nedeni ile meydan ve tarihi çevresi için herhangi bir bakım-onarım ve gelişme olmamış, bilakis tarihi dokuda kısmen yıpranmalar görülmüştür.

Şekil 13. Mücahitler Anıtı (Ç. Özburak - 2018)

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Dönemi (1983 - Günümüze)

15 Kasım 1983 tarihinde kurulan Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Kuzey Kıbrıs'ta yeni bir dönemi başlatmış, kuzey Lefkoşa da yeni cumhuriyetin başkenti olmuştur.

Bu dönemde Selimiye Meydanı ve çevresi, mevcut dini, ticari ve eğitim faaliyetleri ile başkentin önemli bir tarihi doku parçası olmaya devam etmiştir. 1986 yılında Vakıflar İdaresi'ne devredilen Selimiye Camii'nin, zaman zaman gereken bakım ve onarımları, Vakıflar tarafından gerçekleştirilmiştir. Cami, uzun yıllar boyunca, Lefkoşa'da cenazelerin kalktığı tek cami olma özelliğini sürdürmüş ve halen de başkentin en eski ve en büyük camisi olarak gerek dini, gerekse yapısal özellikleri nedeniyle turizm açılarından önemini korumaktadır (Şekil 14). Bedesten, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın (UNDP) maddi katkıları ile 2004 yılında başlayan restorasyon çalışmaları sayesinde atıl olmaktan kurtarılmış ve günümüzde, sergi, toplantı gibi kültürel etkinliklerin yapıldığı bir kültür merkezi olarak düzenlenmiştir.

Kadı Menteşoğlu Konağı, eğitim işlevinin bittiği 1979 yılından sonra bir süre atıl kalmış, 1985 yılındaki restorasyonu sonrasında, Kıbrıs Türk Belediyeler Birliği'ne kiralanarak, çalışma mekânı olarak işlevlendirilmiştir. KKTC Vakıflar İdaresi'nden edindiğimiz bilgilere göre; konağın doğu yanındaki Türk Evi karakterindeki iki katlı yapı, 2004 yılında restore edilmiş ve bir süre lokanta olarak kullanılmıştır. Günümüzde ise Yunus Emre Vakfı Lefkoşa Şubesi kültür derneği olarak kullanılmaktadır. Kadı Menteşoğlu Konağı'nın karşısındaki tek katlı eğitim yapısı ise Halk Sanatları Derneği'nin üretim ve satış yeri olarak işlev değiştirmiştir. Meydanın çevre dokusunun iki önemli yapısı Büyük ve Küçük Medreselerden yalnızca Küçük Medrese Çeşmesi, bu dönemde varlığını sürdürmektedir. Meydanın doğu yönündeki Venedik Evi ile Sultan Mahmut Kütüphanesi, Eski Eserler ve Müzeler Dairesi'ne bağlı müzeler olmuştur. Meydanın batısında yer

alan konut yapılarından güneyde olanın zemin katı, bar olarak düzenlenmiş, diğer ikisi ise zaman içinde kullanım dışı kalarak harap hale gelmişlerdir.

Bu dönemde meydan çevre dokusuna eklenen yapı, meydanın kuzey yönünde, iki katlı, cumbalı taş konağın doğu yanındaki betonarme yapıdır. Eski bir konağın yıkılmasından sonra buraya iki katlı ve cumbalı olarak inşa edilen binanın zemin katı lokanta, üst katı dernek şubesi olarak kullanılmıştır (Şekil 15).

Şekil 14. Selimiye Camii (Z. Turkan – 2018)

Şekil 15. Selimiye Meydanı Dokusuna Eklenen Yeni Yapı (Web 1)

Meydan, Birleşmiş Milletler'in maddi katkıları ile 2000 yılında başlayıp 2001 yılında tamamlanan yayalaştırma çalışmalarıyla düzenlenmiş ve araç trafiğine kapatılmıştır (Şekil 16). Böylece meydan kullanımında değişim başlamış, buradaki lokanta ve bar işlevlerinin açık alanları meydana taşırılarak, daha çok insanın hizmetine sunulmuştur. Çeşitli özel günlere, festival ve sergilere ev sahipliği yapan meydan, kentin sosyal etkinlik ve buluşmalarına olanak sağlayan bir alan olarak varlığını sürdürmüştür (Şekil 17, 18, 19, 20). Selimiye Meydanı ve tarihi çevre dokusu, buradaki iki müze, yerel el sanatları imal-satış yeri ve yeme-içme mekânları ile iç ve dış turizme de yoğun olarak hizmet vermekte, doku canlılığını korumaktadır.

Şekil 16. Günümüzde Selimiye Meydanı (Web 2)

Şekil 17. Selimiye Meydanı'nda KTKOD 5. Klasik Otomobil Sergisi - 03.05.2014 (Web 3)

Şekil 18. Selimiye Meydanı'nda Avrupa Günü - 20.05.2017 (Web 4)

Şekil 19. Selimiye Meyan'nda İftar Yemeği - 25.06.2017 (Web 5)

Şekil 20. Hasder Gençlik Kulübü II. Lefkoşa Gençlik Günleri - 20.08.2017 (Web 6)

SONUÇ

Kıbrıs'ın tarihindeki farklı uygarlıkların kültür mirasları, ada için çok çeşitli ve zengin bir tarihi birikimi oluşturmuştur. Günümüze ulaşan farklı hakimiyet dönemlerine ait mimari eserler, özellikle kent merkezlerinde, birer kültürler mozayığı şeklinde tarihi kent dokularını biçimlendirmişlerdir. Kıbrıs'ın her tarihi döneminde hep merkez olan Lefkoşa'nın, Venedikliler Dönemi'ne ait surlarla kuşatılmış kent merkezi, günümüzdeki tüm olumsuzluklara rağmen halen çok değerli bir tarihi dokuyu bünyesinde barındırmaktadır.

Lefkoşa'nın önemli mahallelerinden Selimiye Mahallesi'nde yer alan Selimiye Meydanı ve çevresine ait tarihi doku, Lüzinyanlar Döneminde inşa edilen St. Sophia Katedrali ile başlamıştır. Aynı dönemde katedralin kuzeyinde Başpiskoposluk Binası'nın ve Katedralin hemen güneybatısındaki St. Nicholas Kilisesi'nin de inşası ile bölge, bir dini merkez olarak gelişime başlamıştır. Kıbrıs için durağan bir dönem olan Venedikliler Döneminde, Katedralin yakınlarında yine dini amaçlı, rahiplerin toplantıları için bir bina (Chapter House) ve hacıların konaklaması için bir misafirhane binası (Venedik Evi) eklenmesi ile meydan ve tarihi çevre dokusu gelişme göstermiştir. Türk Mimari eserleri ile Lefkoşa tarihi kent dokusuna damgasını vuran Osmanlı Dönemi, Selimiye Meydanı ve çevresi için de önemli bir dönem olmuştur. St. Sophia Katedrali'nin eklenen minarelerle camiye dönüştürülmesi, Başpiskoposluk Binası'nın, yapılan tadilat ve ilâvelerle Geleneksel Türk Evi'ne çevrilmesi, Ortodoks Metropolit Binası'nın Bedesten (çarşı) olarak

işlevlendirilmesi yanı sıra, meydanın kuzey ve doğu yönlerine iki adet medrese (Küçük ve Büyük Medreseler) ve Ayasofya Camii'nin hemen doğusuna kütüphane binası (Sultan Mahmut Kütüphanesi) inşa edilmesi, meydan ve doku gelişimine büyük katkı sağlamış; buranın dini merkez kimliğine eğitim işlevini de katmıştır. Ada için bir refah dönemi olan İngiliz Döneminde Kıbrıs'a motorlu araçların gelmesiyle, Selimiye Meydanı oluşumunda farklılık yaşanmış ve meydan alanı araç trafiğine açılmıştır. Buradaki yapılar, işlev değiştirilerek kullanılmış, Büyük Medrese bu dönemde yıkılmıştır. Böylece eğitim yeni inşa edilen İdadi ve Kadı Menteşoğlu konağının okul olarak kullanımı ile devam etmiştir. Meydan alanının batı yönüne inşa edilen konut yapılarıyla da biçim kazanmıştır. Oldukça kısa süren Kıbrıs Cumhuriyeti Dönemi, meydan ve çevresi için etkisiz bir dönem olmuş, sonrasındaki yaklaşık yirmi yıllık Kıbrıs Türk ve Rum toplumlarının ayrı yönetimleri sürecinde ise dokudaki değişim yalnızca meydanın doğu yönüne eklenen Mücahitler Anıtı ile olmuştur. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Dönemi olan son 35 yıllık dönemde ise Selimiye Meydanı ve çevre dokusu; çeşitli sosyal etkinlikler için ev sahipliği yapan trafikten arındırılmış bir alan, adanın ve başkent in en büyük camisi Selimiye Camii'nin dini, Bedesten'in ve Küçük Mehmet Binaları'nın kültür, bazı yapıların lokanta ve bar, Venedik Evi ile Sultan Mahmut Kütüphanesi'nin müze ve eski İdadi binasının Kıbrıs'ın yerel el sanatları üretim-satış işlevleriyle turizme hizmet yanı sıra kentin dini, ticari, sosyal ve kültür merkezi olarak yoğun bir kullanımla yaşam sürdürmektedir. Selimiye Meydanı ve çevre dokusu, Lefkoşa'nın yaşamına sağladığı çok yönlü katkıları yanı sıra Lüzinyanlar Döneminden itibaren sekizyüz yıllık tarihi bir geçmişi de her döneme ait kültür mirası mimari eserlerle sergileyip yaşatan açık hava müzesi konumuna sahiptir. Başkentte önemli bir merkez olan meydan dokusunun, yaşatılıp geleceğe aktarılması için ilgili kurumlarca sahiplenilerek korunması gerekmektedir.

KAYNAKÇA / REFERENCES

Anonim (1978). *Lefkoşa Şehri Müze ve Eski Eserleri*, Lefkoşa: Kıbrıs Türk Müzelerini ve Eski Eserleri Sevenler Derneği Yayını.

Anonim (1982). *Kıbrıs'ta Türk Eserleri*, Lefkoşa: Kıbrıs Türk Federe Devleti Eğitim, Gençlik, Kültür ve Spor Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Dairesi Müdürlüğü Yayını.

Aslanapa, Oktay (1975). *Kıbrıs'da Türk Eserleri*, İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Anonim (2007). *Kıbrıs'ın El Kitabı*, Lefkoşa: Galeri Kültür Yayınları.

Atun, Hakkı (1999). "Kıbrıs'taki Osmanlı Mirası", *Osmanlı Mimarlığının 7 Yüzyılı "Uluslarüstü Bir Miras"*, İstanbul: Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları. 349-354.

Bağışkan, Tuncer (2005). *Kıbrıs'ta Osmanlı-Türk Eserleri*, Lefkoşa: Kuzey Kıbrıs Müze Dostları Derneği Yayını.

Balkan, Erhan, A. (1998). *Tarihsel Süreç İçerisinde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinde Toplum ve Mimarlık*, Mağusa: D.A.Ü. Mimarlık Fakültesi Yayını.

Dağlı, Uğur Ulaş (1999). *Kıbrıs Sokaklarında Mimariye, Yaşama ve Çevreye Dair*, Lefkoşa: Işık Kitabevi Yayınları.

- Gunnis, Rupert (1973). *Historic Cyprus*, Nicosia: K. Rüstem & Bro.
- Gürkan, Haşmet Muzaffer (1996). *Kıbrıs Tarihinden Sayfalar* (3. Baskı), Lefkoşa: GaleriKültür Yayınları.
- Gürkan, Haşmet Muzaffer (2006). *Dünkü ve Bugünkü Lefkoşa*, Lefkoşa: Galeri Kültür Yayınları.
- Hakeri, Bener Hakkı (1992). *Kıbrıs Türk Ansiklopedisi Cilt I-II*, Lefkoşa: Kıbrıs Gazetesi Yayını.
- Hasol, Doğan (1993). *Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü*, İstanbul: Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları.
- Hikmetağalar, Hizber (1996). *Eski Lefkoşa'da Semtler ve Anılar*, İstanbul: Marifet Yayınları.
- Newman, Philip (1940). *A Short History of Cyprus*, London: Longmans, Green and Co.
- Severis, Rita C. (2003). *Nicosia: Monuments and Memories*, Nicosia: Hellenic Bank Publication.
- Turkan, Zihni (2008). *Lefkoşa Tarihi Kent Dokusunda SARAYÖNÜ MEYDANI Oluşumu ve Gelişimi*, Lefkoşa: Işık Kitabevi Yayınları.
- Turkan, Zihni (2010). "Kıbrıs'ta Türk Mimarisi: Lefkoşa'da 19. Yüzyıl Evleri ve Tarihi Sokak Dokusu", *Türk Dünyası Mimarlık ve Şehircilik Kurultayı 2010 / Astana Bildiriler Kitabı III*, Ankara: Türkiye Belediyeler Birliği Yayını. 279-286.
- Turkan, Zihni (2016). "Kıbrıs'ta Osmanlı Dönemi'nden Günümüze Türk Mimarisi Eserleri", *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication*, October 2016, V: 6, I: 4, pp. 479-487.

İnternet Kaynakları / Web Sources

Web 1: <https://www.facebook.com/El-Sabor-Latino-213405418673594/>

Web 2:

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/7/74/Selimiye_Square_panorama_in_north_Nicosia%2C_Northern_Cyprus.jpg

Web 3: <http://www.damalibayrak.net/6-selimiye-meydani-klasik-otomobil-sergisi/>

Web 4: <http://www.halkinsesikibris.com/etkinlik/selimiye-meydani-ndaavrupa-gunu-etkinligi-h76851.html>

Web 5: <https://www.ajanscyprus.com/thy-ydu-isbirligiyle-selimiye-meydaninda-iftar/>

Web 6: [h220916.html?utm_campaign=nabizapp.com&utm_medium=referral&utm_Source=nabizapp.com?utm_source=\(https://www.gundemkibris.com/kibris/pedallar-surlarici-nde-cevrildi-haberdizin.com&utm_campaign=haberdizin.com](https://www.gundemkibris.com/kibris/pedallar-surlarici-nde-cevrildi-haberdizin.com&utm_campaign=haberdizin.com)